

GRUDA

Št. 5.

1924.

Leto I.

Poštnina plačana v gotovini.

Vsebina 5. zvezka.

G. Strniša: Kres na poljani. — I. Albreht: Zemlja naša mati. (Dalje.) — C. Jeglič: Živela republika! — G. Strniša: Pesem v prozi. — Dr. I. Lah: Cestar Jakob. (Dalje.) — Janez Mesar (s sliko.) — F. Coppée-G. Koritnik: Mignonne. — F. M. Dostojevski-J. Vidmar: Krotka. (Dalje.) — A. Stražar: Kako je škocijanski mežnar hudiča izgnal. (Konec prih.) — A. Š.: Zemlja in mir. (Dalje.) — C. Golar: Cvet mladosti. — M. Dolenc: O streljanju na Slovenskem. (Konec.) — Dipl. agr. A. Jamnik: Razvoj piščeta v jajcu. (Konec.) — Fr. Pirnat: Pasja steklina, nje znaki in zatiranje. (Dalje.) — Inž. C. Jeglič: Slovenskega cvetja v naš dom! — C. Golar: Dekle, pomisli. — RAZGLEDI: Organizacija. — Ženstvo. — Prosveta. — Pomenki in nasveti. — Po svetu. — Šala in zabava.

Naročnina znaša za Jugoslavijo celoletno Din 30, polletno Din 15; za inozemstvo celoletno Din 50, polletno Din 25.

V podrobni prodaji stane V. zvezek Din 3.

Za dijake in vojske znaša celoletna naročnina Din 20. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izišle številke.

Uredništvo: Ljubljana, Škofja ulica 8, I. nadst.

Uprava: Ljubljana, Kolodvorska ulica 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje Ivan Albreht.

P. t. naročniki naj gledajo, da pravočasno poravnajo naročnino za drugo polletje!

Stanko Florjančič

veletrgovina z železnino

Ljubljana, Sv. Petra cesta št. 35.

En gros.

Telefon int. 163

En detail.

Razna emaljirana in aluminijasta posoda. Vse mizarske potrebščine in vse orodje za obrti, ki spadajo v železninsko stroko. Vsakovrstni poljedelski stroji. Jedilno orodje, razni alpaka-nastavki, noži, vilice. Razni laki v vseh barvah iz svetovnoznane tovarne. Modra galica prvovrstna (znamka Johannisthal) vedno v zalogi. Zahtevajte cenik.

Tiskarski in litografični umet. zavod

J. BLASNIKA NASL.

■ Ljubljana, Breg št. 12. ■

Izvršitev vsakovrstnih tiskovin od enostavne do najfinejše opreme.

Knjigotisk.

Kamenotisk.

Offsettisk.

Gustav Strniša:

Kres na poljani. ✓

Ognjena krona v mraku lesketa —
 Mar spet boš kronan Gubec, kmetški kralj?
 Kaj ni kmet-suženj rešen še gorja,
 li v novo si trpljenje vstal?

Pa raste pred menoj kmet Gubec, velikan,
 in v plašč blestečih zvezd ovija ga nebo —
 dviguje senca se v ogromni prestol sred poljan
 in tisoči oči vanj plašno zro —

In dvigne sam si krono, sužnjev kralj,
 poljana v blesku čudežnem plamti:
 že pri kristalu zažari kristal
 in pri opalu rdeč opal goril —

To ni mučiteljev razbeljeno železo,
 svobode krona le tako žari —
 Odrgel kmet je mar tlačanstva pezo,
 li Gubec kralj bo zdaj svobodnih dni —?

Krog silnih pleč mu zvezdni plašč leskeče,
 ponosno na prestolu kralj sedi;
 večerni veter tiho mu šepeče,
 dih preropenja v duši se budi —

Kralj se zasmije v siju mesečine,
 ki vse ovija v svoj opojni svit —
 povesod svoboda diha domovine,
 nad njo je mučenika Gubca blagoslov razlil — — —

Zemlja naša mati.

(Dalje.)

V.

lepota je tiho vzela svojo palico in se je splazila iz hiše. Sklonjena je hodila, počasi in previdno je tipala s palico pred seboj in tako truden in negotov je bil njen korak, kakor da nosi silno breme s seboj...

Kadar človeka tarejo nadloge in gorje, ožive spomini na srečne dni s podvojeno lepoto v duši. Človek bi se najraje razkričal in razbesnel in vrgel raz sebe moro, ki ga davi in gnjavi... Včasih spet, kadar je gorje tiho skrito, se zahoče srcu toplega zavetja, božajoče roke, iskrenega pogleda in take mehke, prisrčne besede, ki prija duši kakor rani hladilno olje.

Tako je bilo z Agato. Iz omtvelih oči so ji polzele solze, ki so počasi drčale po mladih licih in kapljale v cestni prah. Kroginkrog se je smejala nedelja, ona veličastna, široka zadovoljnost in sreča, ki jo občuti človek, dokler živi v tesnem objemu z zemljo. Polja in travniki mirujejo in gozdovi molče, kakor da je vse zamaknjeno v čisto sinjino jasnega neba, ki razliva svoj topli blagoslov po narodi.

Agata ni videla lepote dneva, toda čutila jo je tem globlje. In zato je bila njena bolečina še ostrejša. Brez namena, kakor da jo vodi noga sama od sebe, se je nenadoma zavedla deklica na vrtu pri Zagodovih ter je obstala pod staro košato jablano, kjer sta se neštetokrat igrali z Anico nekdanj v tistih davnih, davnih dneh... Najpreje je hotela poklicati, potem pa si je premislila in se je tiho zgrudila na zeleno rušo tik ob mogočnem deblu. Njeno telo je tupa-tam vztrepetalo kakor v sunkovitem krču, glasu pa ni bilo slišati iz njenih ust.

Pri Zagodovih je bilo čisto tiho, kakor da je izginilo življenje iz hiše. Mlin in žaga sta počivala, le potok, ki je uhajal skozi zapornice pri jezu, je veselo žuborel, kakor da je zadovoljen, ko se brez ovire lahko izogiblje mlinskim kolesom.

Polagoma se je Agata nekoliko pomirila, toda to ni bil pravi mir, ampak le ona mrtva, tiha topost, ki nastopi v duši po prvem navalu najhujšega trpljenja. Komaj si je otrla solze, je že spet stalo

pred njo ono grozno: dolg! Pravzaprav niti ni pojmila, kaj pomeni ta beseda, bilo pa ji je dovolj, ko se je domislila, da je bila mati obupana in vsa iz sebe zbog nje. Nazadnje je začela premišljevati:

„Anici porečem in potožim. Ona je blaga in vem, da me ima rada. Pri njih gotovo nimajo dolga — Pomagali bi nama kako, pa bi potlej jaz odslužila. Do smrti bi jim pletla in popravljala nogavice — ali delala — karkoli bi zahtevali od mene, samo da ne bi bilo treba hoditi k Šcemetu, kjer sedi tisti strašni človek z ono šibo božjo, s tistim grdim pisacem Kljuko...“

Vse natanko je razmislila in vsako besedo je določila v mislih, kako jo bo izrekla, ko pride Anica. Tako toplo in prisrčno ji bo vse povedala kakor sta si pravili včasih, ko sta se igrali „mamo in hčerko“...

Spet ji je bilo hujše ob misli na blažene detinske dni. Sunoma se je dvignila in stopala proti hiši. Kakor da jo vodi blago nevidno bitje, tako važno je stopala med drevjem proti hiši. Poskušala je odpreti, toda vrata so bila zapahnjena. Potrkala je na prvo okno, ki je bilo tako zagrnjeno s cvetjem, da je komaj mogla roka do stekla, toda trkanju se ni odzval nihče.

„Ali je morda pri Šcemetovih?“ je zamrmrala Agata.

Seve, njej se ni treba bati. Ona ni slepa ne revna... Kaj se ji more zgoditi zlega?...

Kakor mačka je potem previdno lezla ob hiši, urno šla po ozki brvi čez potok ter prišla pred hišo, kjer je zaslišala Aničin glas. Veselo jo je prešinilo upanje, da se zdaj otrese najhujše skrbi. Od samega razburjenja ji je zastajala noga in srce ji je divjalo v prsih, kakor da mu je nenadoma postal njegov prostor pretesen.

Dekliškemu glasu je odgovarjal moški, jasni in polni glas, ki je bil Agati tako dobro znan... In čudno... Kljub vsemu, kar jo je trlo, jo je obšla zdaj nova nevolja. Zakaj je on tu, baš tu? In zakaj uprav on? Saj je toliko fantov v dolini... In prvič v svojem življenju je začutila Agata zavist napram svoji prijateljici. To je bila ona jedka, trpka zavist, ki jo je mogla vzbuditi v njenem srečnem zavest, da govori z Anico — Lešanov Janez. Zdaj, v tem trenutku, ko je prišla prosit in iskat pomoči k prijateljici, se je zavedla, da je dolga leta v skritem kraljestvu svoje teme — ljubila... Kaj naj sedaj reče, kako naj stopi k prijateljici in kako naj zakrije vse, kar besni v njej.

Kakor kip je obstala med gosto skupino sliv in poslušala, kako sta se menila Anica in Janez. Njen glas je bil malce tožoč, ko je dejala:

(Dalje prihodnjč.)

e marsikdaj in že marsikomu je Peregrin povedal, kaj je dobro in okusno in kaj je dober in okusen paprikaš. Ampak Marjeti ne zaležejo nobene kuharske bukve in najpotrpežljivejšega Joba bi takšni cvrki, kakor jih Marjeta pripravi, ne mogli privezati na domače ognjišče.

„Ti bunka,“ ji oznanja Peregrin, „z burklami te bom nagnal!“

„Ho, ho,“ izboči Marjeta, „ja, kajne, ti bolj ugaja paprikaš „pri dobri mamicí?“

Tam imajo cingelj!“

„Jagnjič prokleti, ne dregaj v osir!“

„Veš,“ se trese žena, „moj fantič preljubi, kar pojdi! Le pojdi se izbliskat na politiko!“

Pa gre nesrečni Peregrin tja v krčmo „Pri dobi mamicí“. Tam imajo muziko na cingelj: cingelj cinglja, pa se študira politika in vmes se pije cviček z Gadove peči.

Cingelj cinglja in se vzpne na mizo služabnik Dominik ter zakliče zbranim poslušalcem:

„Gospodje, — bratje Slovenci, možje trpini: poteptati nas hočejo! Glejte, jaz sem služabnik Dominik: grofom sem služil — ne bom jim več; Boga sem ljubil — ne bom ga več! Nočem več paberkovati, mene ne bo nihče več z buciko prebadal, pravice hočem! Pravico hočemo, ki nam pripada! Smrt požeruhom, vislice kapitalistom! Živela republika!“

„Tako je! Eks, bratje Slovenci!“

In: „Živela republika!“ grmi Peregrin iz srčnih bolečin.

Gustav Strniša:

Pesem v prozi.

V sosednji krčmi svira cigan na svojo zvesto vijolino, ciganko mlado spremlja, ki poje pesem žalostno in polno koprnenja; nje glas odmeva skozi nizko okno krčme in trepeče; mar boji se svoje lastne, nežne bolečine?

Že zvoki, te pojoče, drobne ptice, v moj stan hite in čujem v svoji mračni sobi otožne, sladke klice; a moja duša plava po poljani v srebrni mesečini vsa vesela; brez misli je, ki v zarji dneva je zgorela — zato je dete živo in brezskrbno —

Pa dohitijo dušo drobne ptice pevke, že čujem pesem, v notranjost prodirajo glasovi hrepeneči, da duša vztrepeti, ko čuje žalostne popevke, v nji nova misel spet otožna rodi se, da zaplaka jedna —

Zapoje duša — Pesem bolečine se spaja z milim glasom vijoline, saj duša sama je ciganka, večna potepuška sanja sen davnine, poglablja se v spomine — — —

Cigan v sosednji krčmi svira na svojo zvesto vijolino, a duša mi s ciganko mlado pesem žalostno prepeva —

In zrem v poljano mračno, vse posluša: po zvokih godbe čudovite vbira drevje svojo šelestečo melodijo in bilke pridušeno jo šumijo — —

Dr. Ivan Lah:

Cestar Jakob.

VI.

Jakob, sedaj poslušaj!“ je rekel eden iz treh, „sedaj poslušaj in si zapomni, kar boš pametnega slišal. Zahvali Boga in dobro srečo, da si prišel v roke poštenih ljudi, ki te bodo nasitili in napojili in ne bodo zahtevali od tebe niti ponižnosti, niti hvaležnosti: Kar si, to si, mi smo mi, in ti si Jakob. V svet greš, praviš, in prav je tako — ampak pomni dobro: ne bodi hlapec nikomur in stori vedno, kar boš čutil za pravo.“

Jakob je poslušal čudne nauke in jih je komaj razumel. Kako bi ne bil hvaležen ljudem, ki so ga pobrali na poti in ga privedli s seboj k polni mizi.

„To je vse prav,“ je rekel, „samo ko bi imel službo.“

„Službo boš imel pri nas,“ so rekli oni trije, „lahko ostaneš, dokler se ti ljubi. Kruha je malo, a življenje je lepo.“

„Ko bi le vedel, kaj bom delal,“ je pripomnil Jakob boječe, — „meni ni za plačo, samo da bi imel delo.“

„To je dobro,“ je rekel eden iz treh, „kmalu se bo pokazalo, kaj bo iz tebe. Ako boš mislil, da ti drugod bolje kaže, odideš naprej.“

Jakobu je bilo to všeč. Najedel se je belega kruha in si ohladil žejo s kislim vinom. Bilo mu je težko pri srcu. Čutil je, da je utrujen; naslonil bi se bil na mizo in zaspal. Vse kar je doživel od sinoči, se mu je ponavljalo pred očmi. Pijani gostje so vstajali in odhajali. Bili so dobro oblečeni bogati gospodje, ki jih je bil videl po dnevi na ulici in so se sedaj vračali domov. Gledal jih je s tiho mislijo v srcu. „Kdaj bom jaz bogat, da bom gostil druge in jim pomagal v težkih dneh?“

Točajka je ugašala luči. Plačali so račun in odšli domov.

Tako je ostal Jakob v mestu. Stanoval je v veliki hiši pod streho, kjer so prebivali njegovi trije prijatelji. Soba je bila svetla in prostorna, obita z deskami. Po stenah so visele slike, po kotih so stali kipi in po tleh so ležali kosi razbitih del. Jakob je postal pomočnik: donášal je vodo, pospravljajl je po sobi in hranil se je na samostanskih vratih. Ob lepih dnevih je pohajal po mestu in gledal, kako se zidajo visoke stavbe. Mislil je, kako bi postal stavitelj, da bi postavil stavbo lepšo in višjo od vseh, kar jih je videl v mestu. V prostih urah je doma sestavljajl stavbe iz kosov, ki so ležali po tleh. Zgradil je lepo in visoko cerkev in jo je gledal z žalostnimi očmi. Njegovi prijatelji so ga pohvalili.

„V šolo bi šel, tam bi se naučil,“ si je mislil Jakob in sanjal cele dni o tem.

Sredi mesta je stala visoka hiša, z visokimi okni: tam je bila šola: vsak dan opoldne so se otroci z radostnimi obrazi vsipali iz široko odprtih vrat. Jakob jih je gledal in si je mislil, kako bi bil srečen, ko bi sedel tam za temi visokimi okni v klopi... Učil bi se noč in dan.

Tako so potekali njegovi dnovi. Njegovi prijatelji so ga pustili, da je živel po svojih sanjah. Tudi oni so živeli vsak po svoje: snovali, delali in uničevali so svoja dela, kakor jih je bila volja. Jakob si je komaj mogel misliti, od česa žive. Rad bi bil o svojem življenju napisal materi, pa skoraj ni vedel, kako bi napisal. Vedel je, da bo skrbela za njim. Nekega dne je sedel in je napisal, da se mu dobro godi, da je pri dobrih ljudeh in da ima vsega dovolj.

Toda ko je poslal pismo, se mu je zdelo, da je še vedno brez poklica in da še sedaj ne ve, kaj bo delal na svetu. Zato je Jakob nekega dne poiskal mojstra, ki je stavil visoko hišo zunaj mesta in je stopil pri njem v službo. Toda delo ni bilo prijetno. Jakob je moral nositi kamenje in drugi so delali. Gledal je mojstra, kako je hodil po odrih, vodil delo in kako je rastla stavba od dne do dne.

Ob prostih urah je Jakob vzel kladivo v roke in je začel obdelavati kamen. Dolbel je in dolbel in kamen je dobival novo podobo. Tako se je zgodilo nekega dne, da se je Jakobu iz kamna izdolbla človeška glava. Jakob je osupnil: gledal je svoje delo in je premišljeval sam o sebi.

Drugi dan je zapustil službo in je odšel v svet za novim poklicem.

(Dalje prihodnjič.)

JANEZ MESAR

duhovni svetnik, deželni poslanec, župnik na Boh. Bistrici in načelnik podružnice Kmetijske družbe za Bohinj.

Janez Mesar je bil rojen 12. junija 1832. leta na Jesenicah. Gimnazijo je dovršil leta 1851. v Ljubljani, bogoslovske študije pa z najboljšim uspehom leta 1855. Prvo službo kot kaplan je nastopil 4. oktobra 1855 na Boh. Bistrici. Potem je služboval nekaj časa v Radovljici in Boh. Beli, a novembra 1863 se je vrnil kot župnik v Boh. Bistrico, kjer je deloval dolgo, dolgo vrsto let.

Župnika Mesarja je treba prištevati med one slovenske može, ki so res v pravem smislu delovali med ljudstvom. Dobro vedoč, da z zastarelim gospodarstvenim načinom ni mogoče več gospodariti, je odprl Bohinjcem nove vire dohodkov. Da bi si temeljito ogledal sirarske naprave in zadruge, se je napotil l. 1873. v Predarlško in v Švico. Deloval je sicer za napredek na raznih poljih kmetijstva, zlasti velike so pa njegove zasluge za sirarstvo. Ze l. 1872. se je jel truditi, da bi po zadrugah uvedli umno sirarstvo po planinah. Uspeh njegovega dela je bil naravnost ogromen. Medtem ko preje mlekarški izdelki cele doline niso bili vredni niti 8000 kron, sta po preteku par let samo dve fari, ki sta šteli komaj 4000 duš, iztržili za sir, ki so ga ljudje napravili od aprila do sept. 42.000 predvojnih kron!

Z njegovim sodelovanjem se je povzdignilo tudi lanarstvo, sadjarstvo, živinoreja itd.

Župnik Janez Mesar je bil tudi kot duhovnik priljubljen in cenjen. Dasi ga je trlo mnogo nadlog v življenju, ni nikdar klonil. Trdno je vztrajal v svojem delu, dokler mu ni božja dekla — bela smrt dne 3. V. 1895 v Šmartinu pri Kranju zatisnila trudnih oči. S svojim delom si je sam postavil najlepši in najtrajnejši spomin.

François Coppée-Gliša Koritnik:

Mignonne.

Če hočeš, srčkano deklè,
obiščeva brsteči breg
spomladi, kadar glog cvetè
in siplje z glave beli sneg!

Če hočeš, srčkano deklè,
pogledava, kje glog cvetè!

Če hočeš, kadar pride kres,
prisluškovati pesmim ptic,
se skrijeva med veje v les,
prežec na igre golobic.

Če hočeš, kadar pride kres,
se skrijeva med veje v les!

Če hočeš, ko jesen prispe,
obiščeva rumeni les,

da jih ogreje gnezdece,
bilk vetrnic nastelješ vmes.

Če hočeš, srčkano deklè,
obiščeva rumeni les
in gnezda, ko jesen prispe ...

A h koncu nama zimski hlad
spomin na rože oživi,
stezó zeleno ... in pomlad ...
in sto priseg iz tistih dni! ...

A h koncu nama zimski hlad
spomin na rože oživi ...

Če hočeš, srčkano deklè,
če hočeš, srčkano deklè!

F. M. Dostojevski-Josip Vidmar:

Krotka

(Fantastična povest.)

Predgovor.

rosim svoje bravce odpuščanja, da jim nudim to pot mesto „Dnevnika“, v njegovi običajni obliki, samo povest. Toda zaposlen sem bil ž njo res večji del meseca. Na vsak način pa prosim bravce prizanesljivosti.

Sedaj o povesti sami. Dal sem ji za-
glavje „fantastična“, dasi jo smatram sam
za realno v najvišjem smislu. Toda nekaj je
resnično fantastičnega v nji in sicer v njeni
obliki; in to je, kar se mi zdi, da moram v
naprej pojasniti.

Stvar je ta, da to ni ne povest ne vrsta
zapiskov. Predstavite si moža, ki se mu je
pred par urami vrgla žena samomorilka skozi okno ter sedaj leži na
mizi. On je v zmedenosti in še ni mogel zbrati svojih misli. Hodi po
svojih sobah in si prizadeva, da bi si pojasnil, kar se je zgodilo, „da
bi zbral svoje misli v točko“. Pri tem je ta človek zakrknjen hipo-
honder, eden tistih, ki imajo navado govoriti sami s seboj. In tako
sedaj govori sam s seboj, pripoveduje, kako je bilo, in si pojas-
njuje. Kljub temu, da se zdi njegovo govorjenje dosledno, si vendar
večkrat nasprotuje, kakor v logiki, tako v čustvih. Opravičuje sebe,
dolži njo, večkrat zaide celo v pojasnjevanje postranskih stvari: v
njegovem pripovedovanju se izraža i sirovost misli in srca i globoko

čustvo. Polagoma si dogodek res pojasni in zbere „misli v točko“. Vrsta spominov, ki si jih priključuje, ga končno privede k resnici: resnica zmagonosno povzdigne njegov um in njegovo srce. Proti koncu se spremeni celo ton povesti v primeri z njenim neurejenim začetkom. Resnica se nesrečnežu razodene dosti jasno in dooločno vsaj zanj samega.

To je snov. Seveda, proces povesti traja nekaj ur, s presledki in premori, in v mogoči obliki: on govori deloma sam s seboj, deloma pa se obrača kakor k nekemu nevidnemu slušalcu, k nekakemu sodniku. Tako se godi tudi vselej. Če bi mu lahko prisluškoval stenograf, ki bi lahko vse zapisal, bi bila stvar nekoliko bolj raskava in neobdelana, kot je napisana moja, psihološki red pa bi ostal, kakor se mi zdi, najbrž isti. In ta misel o stenografu, ki je vse zapisal (in za katerim bi jaz zapiske obdelal), je tisto, kar imenujem v tej povesti fantastično. Toda podobne stvari so bile v umetnosti že večkrat dovoljene: Victor Hugo se je na primer v svojem velikanskem delu: „Zadnji dan obsojenega na smrt,“ poslužil skoro iste misli. In čeprav ni dal nastopiti stenografu, je vendar dopustil še manj verjetno stvar, ker je vzel za mogoče, da obsojeni lahko (in da ima čas) piše zapiske ne le svoj zadnji dan, marveč celo zadnjo uro in dobesedno zadnjo minuto. Toda če ne bi dopustil te fantazije, bi tudi proizvoda ne bilo, — najbolj realnega in najresničnejšega proizvoda, kar jih je napisal.

I.

Kdo sem bil jaz in kdo je bila ona.

... Dokler je ona še tukaj, — je vse še dobro: vsak trenutek stopim k nji in jo pogledam; ali jutri jo odnesejo in — kako, kako naj ostanem sam? Sedaj leži v sobi na mizi, dve mizi so postavili skupaj, krsto prineso jutri, belo, bel gros de Naples, sicer pa, kaj to... Hodim in hodim po sobi in si hočem to pojasniti. Že šest ur si prizadevam, da bi si pojasnil, pa ne morem zbrati misli v točko in jih ne morem. Stvar je ta, da hodim in hodim in hodim... Bilo je takole. Povedal bom enostavno po vrsti. (Po vrsti!) Gospoda, nisem literat, niti od daleč ne, in kaj zato, temveč vam bom povedal, kakor sam razumem. To je ravno vsa moja groza, da vse razumem!

Ona je bila, če bi radi vedeli, to se pravi, če naj pričnem prav od kraja, je čisto enostavno tedaj prihajala k meni zastavljat, da bi lahko plačala objavo v „Glasu“, češ tako in tako, guvernantka, gre tudi na deželo, bi hodila tudi na dom itd. itd. To je bilo še prav od početka in jo seveda še nisem razločeval od drugih: prihajala je kakor vsi, no tako in tako dalje. Potem sem jo pa začel razločevati od drugih. Bila je tako tenka, zlatolasa, srednje rasti, z menoj ji je bilo zmiraj majhno nerodno, kakor da bi bila

v zadregi (mislim, da je bila taka z vsakim tujim človekom, in jaz sem bil zanjo seveda ravno toliko kot vsak drugi, to se pravi, če se vzamem, ne kot zastavljaličar, temveč kot človek). Kakor hitro je prejela denar, se je vselej takoj okrenila in je odšla. In vse molče. Druge se ti prerekajo, prosijo, barantajo, da bi dobile več; ta pa nič, kolikor ji daš... Zdi se mi, da se venomer zapletam... Da; najprej sem postal pozoren na njene stvari: pozlačeni srebrni uhančki, reven medaljonček, — po dvojači kos. Ona je sama vedela, da ni vredno več kot dvojačo, ampak na obrazu sem ji videl, da so to zanjo dragocenosti, — in res je bilo to vse, kar ji je ostalo od očeta in matere, kakor sem pozneje zvedel. Enkrat samkrat sem si dovolil posmehniti se njenim stvarim. To se pravi, vidite, tega si nikoli ne dovoljujem, s publiko občujem džentlmensko: malo besedi, uljudno in strogo. „Strogo, strogo in strogo.“ Toda naenkrat si je dovolila prinesiti ostanke (to je dobesedno) starega zajčjega kožuščka, — nisem se zdržal in sem ji naenkrat nekaj rekel, nekako tako kot da bi se pošalil. Sveta nebesa, kako jo je oblilo! Oči ima modre, velike, zamišljene, — ampak so ji zažarele! Črhnila pa ni niti besedice, vzela je svoje „ostanke“ in — odšla. In tedaj sem jo prvič opazil na poseben način in sem nekaj pomislil nanjo na ta, — to se pravi, ravno nekako na poseben način. Da: spominjam se tudi še utisa, to se pravi, če hočete, poglavitnega utisa, sintezo vsega: namreč, da je strašno mlada, kakor da bi imela štirinajst let. V resnici pa jih je imela takrat že tri mesece manj kot šestnajst. Sicer pa, povedati sem hotel nekaj drugega. Sinteza je bila v nečem čisto drugem. Na drugi dan je spet prišla. Pozneje sem zvedel, da je bila s tistim kožuščkom tudi pri Dobronravovu in Mozerju, tam pa razen zlata sploh ničesar ne jemljejo in niso hoteli niti govoriti. Jaz pa sem vzel enkrat od nje dragulj (tako no, precej zanikarn) — pozneje pa sem pomislil in sem se začudil: saj jaz tudi ne jemljam drugega razen zlata in srebra, njen dragulj sem pa vzel. To je bila tedaj druga misel o nji, spominjam se tega.

To pot, to se pravi, od Mozerja, je prinesla jantarni ustnik za cigare — čisto čedna stvarica, nekaj za prijatelje takih stvari, pri nas pa spet brez vrednosti, ker jemljemo samo zlato. Ker je bilo to dan po u m o r u, sem jo sprejel strogo. Strogost je pri meni skopobesednost. Ko pa sem ji izplačeval dva rublja, se vseeno nisem zdržal in sem ji rekel kakor da nekoliko razdraženo: „to je samo za vas, Mozer vam take stvari nikdar ne vzame.“ Besedo: za vas sem posebno poudaril in sicer ravno v nekem

smislu. Bil sem jezen. Njo je spet oblila rudečica, ko je slišala ta: za vas, toda molčala je in ni pustila denarja; vzela ga je, — revščina, kaj hočete! Ampak kako je zardela! Videl sem, da sem jo zadel. Ko pa je bila že zunaj, sem se naenkrat vprašal: ali je res tole zmagoslavje nad njo vredno dveh rubljev? He, he he! Spominjam se, da sem si ravno to vprašanje stavil dvakrat: „ali je vredno? ali je vredno?“ In sem si ga med smehom odgovoril v pozitivnem smislu. Prav posebno sem se razveselil. Vendar to ni bilo slabo čustvo: to je bilo nalašč, namenoma; hotel sem jo preizkusiti, ker so mi začele brodititi po glavi glede nje neke misli. To je bila moja tretja posebna misel o nji. (Dalje prih.)

Anton Stražar:

Kako je škocijanski mežnar hudiča izgnal.*

Takole ob nedeljah v sedanji vročini prav rad počivam v orehovi senci kraj hiše. Običajno me pridejo obiskat Flajšmanov oče; to vam je zgovoren očanec; človek bi ga poslušal in poslušal! Naj vam povem eno izmed očetovih pripovedek!

Škocijanska soteska spada k Dobski županiji in je le malo oddaljena od velike ceste, na južno stran pa se začenjajo Javorški hribje. V sredi pretečenega stoletja je Škocijancem mežnaril prav šaljiv možiček.

Pečal se je z vsakojakimi mogočimi in nemogočimi stvarmi. Zdravil in zagovarjal je bolne ljudi in živino, spravljaj mlada in stara dekleta v zakonski jarem in še mnogo drugih stvari. Osobito je zaslovel takrat, ko je pri Bobku izgnal hudiča iz hiše.

Samo ob sebi je razumljivo, da se je imela Brlezova Marička le škocijanskemu mežnarju zahvaliti za tako težko pričakovani sedmi zakrament. Vsa vesela je bila, ko ji je mežnar pripomogel do tega, da se je primožila k Bobku. Prvi čas, ko sta še mlada zakonca vživala méd zakonskega križa, je srečna Marička mislila, da še v nebesih ne more biti dosti boljše in lepše.

Kakor pa se po lepih solnčnih dneh naredi pusto in deževno vreme, tako se je začelo tudi pri Bobku. Mladi gospodar Jaka je

* To veselo zgodbico je napisala preprosta kmetska roka. Zato smo ji dali prostora v Grudi.

rad krenil v gostilno. Puščal je v žalosti svojo ženico in se vračal pozno ponoči domov — pijan... Seveda ga je Marička začela oštevati in ni trajalo dolgo, pa je začel ljubeznivi Jaka deliti svoji ženici odpustke, ki so bili višnjeve barve — pa boleči!

Nekega dne, mežnar je sedel ravno na trinožnem čevljar-skem stolcu, pride k njemu vsa obtolčena in objokana Marička, proseč ga sveta in pomoči. Dobrodušni možiček je obljubil, da se že zvečer oglasi pri njima!

Razljuteni Jaka je ravno hotel tepsti svojo ženico, ko se po-javi med njima mežnar, kot bi stopil iz tal.

„Ti nemarni pijanec, je ogovoril Jaka,“ ali te ni sram pre-tepati svoje pridne ženice? Sram te bodi! Veš Jaka, samega hu-diča imaš ti v hiši! V vajino zakonsko posteljo se je ugnezdil in samo še čaka, da te dobi čisto v svoje kremplje! Še se ga lahko rešiš; toda mene poslušaj: Pojdimo vsi skupaj k postelji, tam pa moli kleče „rožni venec“ — ko ga odmoliš, mi moraš obljubiti, da se ne boš več vpijanil, jaz pa bom skušal vraga odgnati od tvoje hiše. — Pojdimo!“

Velik upliv so imele te besede na Jaka; brez ugovora je sle-dil mežnarju v kamrico. Tam je pokleknil in začel pobožno mo-liti „rožni venec“ in žena je molila ž njim. —

Prebrisani mežnar je hodil medtem z oljčno vejico po sobici. Mahaje sem in tja ž njo, je prepeval:

Satanus pojditus —
Od hiše lavfemus —
V črni peklikus —
Amen — Amenus!

Ko je Jaka odmolil vse tri dele „rožnega venca“, spregovori s slovesnim glasom mežnar:

„Jaka, obljubi mi pri troedinem Bogu, da ne boš več pijan in da ne boš nikdar v življenju več pretepal svoje žene!“

„Obljubljam! Bog naj mi bo priča!“

Po teh besedah privzdigne mežnar posteljno rdečo odejo in reče z močnim glasom:

„Satanus pojditus!“

In glej, V začudenje obeh zleti skozi odprto okno — čisto črn maček...

Ko se je mežnar vračal domov, je sam s seboj govoril: „Dobro sem ga oplašil s tem mačkom; le to sem radoveden, če bo Jaka tudi držal svojo besedo...“

(Konec prih.)

A. S.

Zemlja in mir.¹

Življenje držav in normaliziranje eksistenčnih pogojev življenja v narodih in med narodi zahteva zagotovitev mirnega razvoja razmer, ustvaritev in ohranitev mirne atmosfere, v kateri se morejo mirno razvijati. Notranji in meddržavni mir narodov je predpogoj življenja z njegovo osnovo dela, stvaritelj pozitivnih vrednot, baza vsakega konstruktivnega dela, opora prava in oče življenske radosti. Sožitje posameznikov v narodu, tako kakor sožitje celih narodov in njihovih organizacijskih pojavov — držav — je možno in prinaša celokupnosti gotov dobiček samo pod pogoji mirnega, modro urejenega razvoja, zavisnega od miru.

Pacifistične teorije, glasno propagirane posebno vselej po velikih vojnih pretresih in grozah, prihajajo k zavedanju potrebe ohraniti mir med narodi z biološkega vidika ali pa gledajo na problem miru s strani altruističnega humanizma z vsemi argumenti, govorečimi o prosveti, kulturi, civilizaciji itd. Toda do pojma pacifizma dospevajo vselej „ex cathedra“, prebujajoč in vedoč človeštvo k miru kot k težko dosegljivemu idealnemu stanju, a toliko bolj zaželjenemu cilju. Prevelika prodornost teh teorij z mesianizmom na eni strani, skoraj nasilna, vrinjena sredstva k vzdrže-

¹ Prevedeno iz češčine.

vanju miru, na drugi strani pa odvajajo vendar človeštvo od zapanja tako v dosegljivost cilja, kot v smotrenost in uničljivost sredstev. Mednarodni dogovori, omejevanje oboroževanja, vsa več ali manj znanstvena pacifistična prizadevanja se izkazujejo v kritičnih momentih za preslaba, da bi mogla obvarovati človeštvo pred krvavo in uničujočo rešitvijo njegovih sporov. Eden prvih razlogov je tu dejstvo, da se mirovno prizadevanje opira na teoretično konstrukcijo abstraktnega ideala in da, težeč k ohranitvi življenskih pogojev, prezira življenje samo in njegov brezpogojni zakon.

Želja po miru je tako stara kot človeštvo samo. Volja ohraniti ga se vrača v zgodovini človeštva neprestano: bodisi vtelesena v členu vere o ljubezni do bližnjega, odpuščenju krivice in izkazovanju dobrot neprijateljem ali kot „treuga dei“, dogovorjena med temi, ki so odločevali o življenju in smrti podanikov ali končno v različnih variantah, krasečih dogovore vladarjev narodov. V vseh teh formah kliče in želi vedno človek po miru in njega ohranitvi.

Treba si je pa zapomniti, da mir ni nikaka sladka idila, da ni nekaj, kar bi bilo izven človeka. Mir je stanje, je osredje, kot si ga samo človek — z vsemi svojimi lastnostmi in nagnjenji k dobremu in zlemu — ustvari. Ni torej krasna pravljica o raju miru, temveč z neizprosnim samozatajevanjem človeka ustvarjeno stanje — torej nekaj človeku zelo težko vzdrževalnega, nekaj, česar ne dajejo bogovi, marveč si mora človek sam s trudom ustvariti in skrbno varovati.

Prepir, vojska je smrt, mir je življenje — a kakor je življenje stalen boj v svrhu ustvarjanja pogojev za njega porajanje in ohranjanje — tako tudi mir.

Našemu stoletju je bila dana na njegovem pragu cela vrsta krasnih epitet: stoletje kulture, vek humanizma, civilizacije in miru. „Treuga dei“ naj bi se ustanovila med narodi, ki so si postavili palačo miru. Vladarji so si vzajemno zagotavljali in uverjali svoje narode o svoji najresničnejši miroljubnosti. Veliki duhovi so se posvečali službi pacifizma. Toda vse to ni zabranilo, da se doktrine mirovnih prizadevanj ne bi izkazale brezpomembne, da se po desetletju osnovanja pacifistične teorije ne bi razblinile prej, nego je človeštvo preživelo peti del tega stoletja kulture in civilizacije.

Vse abstraktno, na čemer je človeštvo hotelo zgraditi stavbo miru, je ogoljufalo.

Znanost, ki je včeraj vodila k razvoju življenja, iznajde jutri najrafiniranejša sredstva smrti. Zrušile so se pacifistične, ob hipotetično stukturo društva naslonjene teze socialistične internacionale, katera ni vzdržala niti enega udara in se je poklonila vojni. Tej furiji je služila tudi internacionala vere, katera je, verna svoji tradiciji, klicala božji blagoslov praporom obeh vojskujočih se strank. Tako smo videli, kako so bile raztrgane vse vezi, katere naj bi idejno, nad človekom samim, predstavljale nerazrušene vezi miru.

Samo fizična onemoglost človeka (nezadostna prehrana, glad, vojne grozote in iz njih izvirajoča živčna razruvanost človeka — demoralizacija) je napravila konec blaznosti velike vojne, o katere potrebnosti ali nesmiselnosti za človeštvo so se prepirali veliki duhovi narodov.

Ni čuda, da se po tem ogromnem trpljenju in prevari oglašajo težnja, postaviti mir na nov temelj in ga podpreti z zanesljivejšimi oporami. Društvo narodov, prizadevanje za demokratično diplomacijo, povzdignjenje važnosti parlamentov v odločanju o miru in vojni, naj služijo demokracijam, zraslim iz vojnih grozot, za oporo miru. Treba pa se je ogibati hib in zmot preteklosti in ne postavljati pojma miru kot dobro, smehljajoče se božanstvo nad človeštvo samo, marveč ga spojitvi z resničnim človeškim življenjem, z njegovim trdnim neizprosnim bojem za eksistenco.

(Dalje prih.)

C. Golar:

Cvet mladosti. ✓

Dekle, zdaj je tebi solnce
pomladansko prisvetilo,
cvetlje v solncu čarokrasnem
ti na vrtu je zaklilo.

Srečo vso zdaj nosiš v sebi,
v tvojo dušo vsa nebesa
napisala s solnčnim žarom.
zlata božja so peresa.

Zdaj si kakor roža v gredi,
s hladno roso porošena,
kakor nagelj, hijacinta,
z zlato zoro okrašena.

V rožnih vrtih, v cvetnih poljih
lam so zlati tvoji poti
in stopinja se ne vstavi
nikdar v temni ti samoti.

Kakor golobica v zraku
nad vasjo se prosto ziblje,
vsepousod v prostosti zlati,
se ti pot življenja giblje.

Ves ta svet, oblečen z zlatom,
zdaj je tvoja domovina,
tvoj je solnčni grad in zvezde,
tvoja snežna je planina.

O streljanju na Slovenskem.

(Konec.)

z zapisnikov vinogorskih zborov iz začetka 18. stoletja pa spoznamo tudi še neko drugo navado „streljanja“. Kakor smo že omenili, so se vinogradniki začetkoma svojih zborovanj posvetovali najprej o splošnih potrebah gorice. In tu smo naleteli na zapisnik z dne 1. aprila 1714. o vinogorskem zboru, ki se je vršil na neki gorici, ki je spadala pod „gorsko palico“ grajščine Klevevž. To grajščino so kupili leta 1690. stiški cistercijanci, upravljali pa so jo po enem ali dveh patrih, ki so stalno bivali v gradu Klevevžu. V omenjenem zapisniku stoji, da so kmetje s pristankom svoje gorske gosposke sklenili, da naj plača vsak vinogradnik, ko odraja gornino, t. j. davščino svoji gosposki, še po 2 solda in pa da naj odraja še eno četrt (firkelj, okoli 15 l) mošta za nabavo — smodnika, ki se porabi pri streljanju o nevihti.

Naj se malo pomudimo pri tem zanimivem sklepu vseh vinogradnikov! Marsikomu je še v spominu, kako se je okoli leta 1900. po naših vinogradnih krajih splošno streljalo s posebnimi možnarji in s posebno velikimi železnimi trombami proti oblakom. Utegnil bi kdo misliti, da so tudi takrat, l. 1714., že streljali, da razprše oblake in sprečijo na ta način točo. Ali taka razlaga za tiste čase gotovo ne bo prava. Uvaževati moramo namreč, da je bilo naše ljudstvo baš za tistih časov neznansko praznoverno in da je postanek toče kakor nekega zla — pripisovalo hudiču, ki se poslužuje čarovnic, da škoduje kmetom tam, kjer jih najbolj boli, na polju in v vinogradih. Čarovnice so se po mnenju praznovernih ljudi vzdigovale s hudičevo močjo v zrak in v oblakih napravljale točo. Odgnati pa se je dalo te čarovnice z vsem, kar duhoven blagoslovi, n. pr. z zvonjenjem cerkvenih zvonov, pa tudi z blagoslovljenim strelnim prahom. Ta vera pa je temeljila ne le v krščansko-verskem prepričanju, ampak koreninila je gotovo še v drugi prazni veri poganskega izvora, ki pa je nehote in nevede ostala ohranjena tudi še v krščanskih časih. Zle duhe so namreč že v poganski dobi preganjali z silnim hrupom in truščem. Če se

ob porokah še dandanes vpije, kriči, poka z bičem, strelja, je to le nezavestno nadaljevanje običaja iz starih časov, ko so hoteli vse zle duhe, ki so prežali, da prinesó nesrečo novoporočencema, prepoditi. Na Štajerskem so — kakor piše Navratil v Letopisu Slovenske Maticе l. 1885. — še pred nedavnim časom na božični večer po polnočnici domov prišedši vso živino vzbudili, potem pa z blagoslovljenim smodnikom streljali, — „da čaravnice ne bi mogle pri živini narediti škodo.“ Še dandanes pravijo na Blokah, če vleče hud prepah v hiši, da imajo hišo odprto, „kakor da bi prisežál“ (prisejali.) Odkod ta rečenica? Tudi ta izraz je ostanek iz pradavnih časov, ko se je v cerkvah prisegalo ob odprtih oknih in vratih, zato, da morejo vsi zli duhi slišati prisego in morebitnega krivoprisežnika kaznovati. Na Dolenjskem, pa tudi v soški dolini pa so in menda še dandanes streljajo ob preteči nevihti z blagoslovljenim smodnikom. V nekaterih krajih na Dolenjskem pa nosijo smodnik blagoslavljat na velikonočno soboto prav zato, kakor potice, klobase, pirhe itd. Pri nekaterih cerkvah hranijo še posebne možnarje, dolge, ozke, z nekimi značilnimi okraski opremljene; po vsi priliki so to več stolet stari možnarji iz mesta Brescia, ki je slovelo za časa Valvazorja glede izdelovanja orožja. Da so iz teh možnarjev streljali ob preteči nevihti v oblake le iz označenih praznoverskih nagibov, ne pa da bi razdelili oblake in jih prepodili, to nam pričajo tudi razne bajke. Trdin a piše v svojih bajkah v Gorjancih o vsem tem, kako so streljali zoper čaravnice, v drugih bajkah pa se celo pripoveduje, da so čaravnice cepale obstreljene iz oblakov na tla!

Da so bile baš čaravnice vzrok toče, o tem je bilo preprosto ljudstvo popolnoma prepričano. Saj je celo Valvazor, mož visoke naobraženosti, veroval v zlo moč čaravnic in pri vseh kriminalnih procesih zoper čaravnice najdemo, da se jim je zastavljalo tudi vprašanje, ali so točo delale, in pa, da so ta vprašanja — seveda pod vplivom nečloveških muk na natezalnici — redno potrdile! Navajamo iz raznih prežalostnih procesov zoper čaravnice izrečno onega iz l. 1701., ki se je vršil zoper dve nesrečni ženski v Ribnici. Obe sta med drugim tudi priznali, da sta napravili to ali ono strašansko točo, obe sta bili obsojeni na smrt, eno so obglavili in sežgali, drugo pa so, ko se je v kehi sama usmrtila, takisto že mrtvo sežgali.

Če vse to prevdarimo, nam mora postati čisto jasno, da je pomenil gori navedeni sklep vinogradnikov o izrednem prispevku h gornini samo to, da se je z denarjem nabavil smodnik, mošt

pa naj je bil odplačilo stiškim patrom, ki so kupljeni smodnik blagoslavljali.

Tako streljanje iz možnarjev zoper čarovnice je trajalo brez dvoma še dolgo časa naprej. Neštetokrat so vinogradniki tekom 18. stoletja ponovili sklepe o pobiranju denarja za streljanje zoper točo, kakor se to čita v zapisnikih o vinogorskih pravnih graščine Klevevž. Se v letu 1769. dobi magistrat Ljubljane od vlade 20 fl za nabavo enega centa smodnika za streljanje zoper točo (glej: Argo, 1903, str. 13).

Ali raba ročnega strelnega orožja se je v 18. stoletju začela zelo utesnjevali, dokler ni bila sploh odpravljena. Prihajali so časi, ko se je že bližal t. zv. „prosvetljeni absolutizem“, ko vladar misli, da mora vse po svoji glavi urediti, češ le on — navdahnjen s prosvitljenimi, najboljšimi nazori — zadene vsako stvar najbolj prav!

Utesnjevalne naredbe so pričele — pri prometu s smodnikom. Leta 1725. (dne 28. marca) je vlada odredila, da smejo mali trgovci smodnik kupovati le od državnih praharnic ali smodnišnic, židje pa sploh ne smejo ž njimi trgovati. Dne 17. marca 1727 je bil smodnik proglašen za monopolski predmet, vsak nedržavni smodnik naj se zapleni! Leto za tem, dne 17. junija 1718 izide naredba, da častniki, meščani, vinogradniki, dijaki, ki imajo lovske pravice, s puškami ne smejo hoditi po lovskih revirjih, ampak le po javnih cestah. Pa kmalu se je stališče vlade tudi napram posesti in uporabljanju orožja docela izpremenilo. Takozvani boljši stanovi so namreč že pisano gledali, če je imel kmet strelno orožje v roki, celo pa, če je šel ž njim na lov na divjačino ali divje živali. Marija Terezija je izdala dne 23. marca 1740 patent, t. j. vladni ukaz, da kmetje in njihova služinčad sploh ne smejo več posedovati nobenega strelnega orožja. Ker pa ta ukaz ni dosti izdal, je z novim patentom z dne 4. februarja 1741 zapovedala, da morajo kmetje v osmih dneh vse strelno orožje gosposki oddati in da si novega ne smejo več kupiti, niti ga sicer pridobivati in imeti. Z istim ukazom je bilo kmetom zabranjeno kupovati si smodnika. Dve leti za tem pride lovski red z dne 23. avgusta 1743, ki v svrhu onemogočanja, da bi poljske ali vinogradniške straže lovile divjačino, prepoveduje celo stražnikom, da bi nosili v svoji službi strelno orožje. Nekaj let za tem so prepovedali tudi še nošenje mečev, in sicer najprej z ukazom z dne 19. decembra 1749 prebivalcem po deželi, pozneje pa tudi še rokodelskim pomočnikom in dijakom po

mestih brez izjeme (ukaz z dne 27. septembra 1753). Kdor bi kršil to prepoved, temu vzamejo prvič orožje, če ga zasačijo drugič, pa ga zapro vrhu tega še v keho in mu naložijo batin.

Pa kakor so bile vse te naredbe ostre, menda niso imele pravega uspeha. Še Marija Terezija je morala vnovič prepovedati, da se ne sme pri pohodih o priliki porok in krstov s puškami streljati (ukaz z dne 6. julija 1752). Dalje je bilo z ukazom z dne 8. novembra 1759 zabranjeno streljati z možnarji ali pištolami ob cerkvenih slavnostih med hišami ali v njih bližini.

V letu 1753. (patent z dne 26. junija 1753) je izšel novi lovski red, ki je zabranil vsake vrste lova meščanom in vsem podeželskim prebivalcem nižjega stanu. Patent z dne 19. februarja 1766 pa je odredil, da puškarji brez posebnega gosposkinega dovoljenja „kmetom in ljudem nižjega stanu“ sploh ne smejo prodajati orožja. —

Prav posebno ostro pa je nastopil J o ž e f II. zoper streljanje, sosebno zoper točo, obenem pa tudi zoper zvonenje o nevihti. Dotične ukaze je izdal kmalu druge za drugim od leta 1783. počenski. Utemeljeval je svoj prvi ukrep, ne da bi z najmanjšo besedico omenil praznoverske nagibe streljanja in zvonjenja, češ, da kažejo izkušnje, da zvonjenje strelo privlačuje na zvonove, nikari da bi jo odbijalo! Ta ukaz je še več potov ponovil, pri tem pa leta 1784. tudi odredil, da šolnikom (Schulmeister), ki so prej o nevihti hodili zvonit in za to dobivali od kmetov t. zv. nevihtne snope (Wettergarbe) ali pa denarja, ne gre odrekati teh prispevkov k dohodkom, ker niso samolastno opustili zvonjenja, ampak na višje povelje in ker vsled tega povelja občinam ne smejo nastati nikakšni višji stroški.

Enako ostro je nastopil ta vladar zoper streljanje z možnarji ali puškami o priliki slovesnosti. Prepovedal je to početje leta 1785., ko pa ta prepoved ni izdala, ponovil je v skupnem ukazu prepoved zoper streljanje in zvonenje o nevihti in streljanju o slavnostih in odredil, da naj tistega, ki to novo prepoved (5. julija 1786) prekrši, zadene občutna kazen na telesu! Pa prišli so ugovori od raznih strani, gotovo tudi iz cerkvenih krogov! Jožef II. pa jih ni hotel upoštevati, nasprotno leta 1788. je celo odredil, da se niti znamenje molitve (opoldan in o Zdravi Mariji) ne sme dajati, če preti neurje.

Ali trud za odpravljanje streljanja iz možnarjev in pušk radi slavnostnega razpoloženja župljanov je bil sosebno v naših slovenskih krajih zaman. To moramo pač sklepati iz tega, da je bil naslednik cesarja Jožefa II., Leopold II. primoran izdati baš za Kranjsko vojvodino vnovič ukaz (z dne 13. junija 1795), ki prepoveduje

tako streljanje vsaj med hišami ali pa blizu hiš. Zelo pogostokrat pa čitami v zapisnikih vinogorskih zborov klevevske graščine tudi še iz zadnje četrtine 18. stoletja, da si vinogradniki očitno prisvajajo pravico, vsakega presiča, ki ga zalote v škodi, na mestu ustreliti. In graščinska gospoda ni temu kar nič oporekala!

Kakor vidimo, je prvotna prostost glede rabe strelnega orožja, ki so jo imeli vsi prebivalci po deželi tako za osebno obrambo, kakor tudi za lov na divjačino, od početka novega veka naprej postopoma padala in bila nazadnje vsaj za kmetiško prebivalstvo utesnjena na streljanje z možnarji ob slovesnih cerkvenih prilikah in to še seveda le tako, da ne nastane nevarnost za ogenj. Da pa vse vladne odredbe niso mogle zatreti stare navade streljanja — in tudi zvonjenja zoper točo —, to smo pokazali že zgoraj.

Prišlo pa je, ker je priti moralo, leto 1848., leto osvoboditve kmetiškega stanu, in še le za tem letom je mogla priti nova ureditev vprašanja glede nošnje orožja. Izdan je bil cesarski patent z dne 24. oktobra 1852, ki predvsem ni več delal nobene razlike med državljani in za vse enakomerno predpisuje, da se sme neke vrste orožje, kakor tudi municija (n. pr. trooglata bodala, terceroli izpod 18 cm dolžine, granate, petarde, skrivne flinte, strelna pavola itd.), posedovati le s posebnim pismenim dovoljenjem gosposke, drugo neprepovedano orožje pa se sme nositi le, če se ima orožni list. Na podobnih načelih temelji tudi zakon o posesti in nošenju orožja, ki smo ga dobili v naši kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev dne 18. februarja 1922.

Govoriti bi se dalo še mnogokaj o streljanju na slovenski zemlji iz polpretekle dobe. Iz svetovne vojne je prišlo vse polno orožja med ljudstvo, ki ga je — ne vedno v slabem namenu — po svoje prikrojevalo. Sodišča so dobila in poslala že precejšnjo zbirko zaplenjenih skrajšanih in prenačenih manliherc (avstrijskih vojaških pušk), pa tudi samokresov, naši ljubljanski univerzi za naučne svrhe. Rabili so to strelno orožje razni ljudje pri početju raznih kaznivih dejanj — seveda največkrat lovskih tatvin —, pa tudi pri drugih prilikah.

Končno bi še omenili, da se je tudi še po svetovni vojni ohranila navada, da se strelja o cerkvenih slavnostih iz možnarjev. Ali po nekodi se goji to streljanje v taki meri, da se tega nikakor ne more odobravati. Lani smo čuli n. pr. v solčavski dolini pokanje od rane zore do noči in to vedno v salvah z več — menda z desetimi — možnarji hkratu! Ali ni škoda denarja za smodnik? Ali se ne daje

s tem veliko preveč prilike za nesreče? Saj se lahko upošteva tisto veselje, ki ga ima mladi svet s streljanjem, ali pretiravati nikar! —

O streljanju zoper točo, o katerem smo že govorili zgoraj, pa bi še navedli, kar nam je sporočil znani veščak (g. ravnatelj S k a l i c k y). Pričelo je tisto streljanje po naših krajih v velikem stilu pred 25—28 leti po inicijativi župana Slov. Bistrice Stiegerja. Misliło se je tedaj, da se s silnim pokom dá pretresti točotvorne oblake, da ne morejo v njih nastajati vrtinci, v katerih se napravljajo toča. Stvar se je vedno bolj širila, eni so prisegali na uspeh, drugi so ga zanimali. Zato je tedajšnje avstrijsko kmetijsko ministrstvo sklicalo l. 1902. mednarodni kongres v Gradec, kjer pa je večina svetovnih veščakov, med njimi K e m p t e n, zanimala možnost, da bi se s sedajnimi pripravami moglo vplivati na točonosne oblake, ki plavajo včasih zelo visoko — do 4000 m — nad zemljo. Le pri lokalnih nevihtah z nižjimi oblaki je mogoč uspeh. Radi teh izjav je avstrijsko kmetijsko ministrstvo ustavilo podpore za postaje, ki so streljale zoper točo, in tako je stvar zaspala.

Naj bi zaspalo, kjer se to še vrši, tudi še streljanje s puškami v oblake, da se preženó čarovnice, — ostanek glupe praznovernosti našega naroda!

Dipl. agr. A. Jamnik:

Razvoj piščeta v jajcu.

(Konec.)

ato jih pokrijejo s perjem in postavijo na kak primerno topel prostor, navadno na zapeček ob krušni peči. Važno je tudi to, da med valjenjem izhlapi precejšen del vlage, ki je v jajcu, zato zračni prostor tako naraste, da zavzema četrtnino do tretjine jajca, proti koncu valilne dobe se pa zopet vedno bolj manjša. Če je izhlapevanje premočno, začne beljak nekako zakrkovati; pišče se ne more pravilno hraniti z njim in zato ali vsled nedovoljne hrane pogine, ali pa je zelo slabotno. Če je pa izhlapevanje premajhno, postane mladičeva kri preslabotna, pišče se navadno pozneje izleže, pa tudi ni posebno krepko. Iz tega sklepamo, da oni zrak, ki jajce obdaja, ne sme biti niti presuh niti prevlažen.

Med valjenjem se tvori v jajcu vsled zaplodkovega dihanja ogljikov dvokis (ogljikova kislina), ki uhaja skoz odprtine v lupini in prihaja v notranjost jajca za dihanje neobhodno potrebni kisik. Če je lupina preveč umazana ali pa celo, kakor sem že v uvodu omenil, namazana s kako oljasto tekočino, tedaj se te zračne luknjice zamaše, ogljikov dvokis ne more iz jajca, kisik ne v jajce, in mladič se zaduši.

Za valjenje torej ni pglavitno, da vzamemo le dobro oplojenih jajec, da jim privoščimo potrebne toplote in snage, treba je tudi, da oni zrak, ki jajca obdaja ni niti presuh niti prevlažen, da more mladič dobivati in sprejemati potrebno hrano. Iz tega stališča moramo odobravati to, da koklja vsak dan za nekaj časa zapusti jajca, ko se gre nazobat. To pa ni samo odobravanja vredno, ampak celo jako potrebno, posebno tamkaj, kjer koklje valijo pod pečjo ali v bližini peči. Ko koklja zapusti gnezdo, naše gospodinje nekoliko poškropijo jajca, nevede zakaj. Če pa pomislimo, da je zrak okoli peči največkrat presuh, si bomo vedeli odgovoriti, čemu je škropljenje jajec z mlačno vodo. Zato pač, da se zrak, ki obdaja jajca, navzame dovolj vlage, da torej vsled tega vlaga v jajcu preveč ne izhlapeva, da ne skrckneva beljak ter da more dobivati mladič na ta način potrebne, nezakrnjene beljakovinate hrane.

Franc Pirnat:

Pasja steklina, nje znaki in zatiranje.

uke, ki jih povzroča steklina t. j. vsled vgriza stekle živali, ali s tem nastala bolezen, da je prišel kdo na kak drug način v dotiko s steklo živaljo, so takó strahovite, da si strašnejših misliti ne moremo.

Pred vsem je pes prenaševalec snovi bolezni, katero snov prenaša po vgrizu ali onesnaženju s svojo slino na vsa toplokrvna bitja.

Čim ožji in pogostejši so stiki, ki se navadno dogajajo med ljudmi in psi, tembolj je dolžan sam sebi, svojcem in bližnjim vsak lastnik psa, paziti nanj vedno in najvestneje.

Kakó in iz katerih vzrokov nastane pri psu steklina prvotno, do sedaj še ni dognano s popolno gotovostjo. Najzanesljivejša je

domneva, da se dogaja okužba pri steklih psih v pretežni množini slučajev po kaki drugi živali, navadno po psu.

Pri ljudeh in vseh živalih, ki ne spadajo k pasjemu rodu, nastane steklina le po okužbi.

Kot najpoglavitnejše okužilo se mora smatrati slino steklega psa. Za nevarnost okužbe je enako, ali se je prenesla slina vsled ugriza, lizanja ali slučajnega onesnaženja. Ta nevarnost grozi vedno, kadar pride slina v dotiko s kožo, na kateri so kakoršnekoli rane. Najmanjše poškodbe, razpoke in odrtine na koži, pa naj si bodo še tako neznatne, da zanje niti ne vemo, smatrati je v tem oziru za ravno toliko nevarne kakor večje in odprte rane.

Nevarnosti okuženja se izognemo, ako se varujemo onesnaženja s slino steklega psa, ako mu ne pustimo, da nas obliže po životu in mu zabranimo, da ugrizne. Najizdatnejše sredstvo v obrambo nevarnosti okuženja je torej, da nosi pes primerno narejen nagobčnik.

Še nikdar ni kak pes stekel zaradi tega, ker je nosil nagobčnik — take trditve so navadne nedognane izmišljotine — pač pa je neizpodbitno dejstvo, da se je zatrlo slučaje obširnega zakuženja po steklini v kratkem času le s strogo naredbo, da morajo biti psi opremljeni s primernimi nagobčniki.

Ker se prikazuje pasja steklina po jako spremenljivih in medsebojno različnih znamenjih, je tudi ni lahko spoznati. Najbolj učenemu in izkušenemu živinozdravniku se more pripetiti, da v prvem trenutku dvomi, je-li je pes bolan na steklini ali ne.

Ze od nekdanj se je trdilo in trdi se še dandanašnji v nepoučenih krogih, da kaže stekel pes prav očitna in posebna znamenja bolezni, namreč: da se p e n i iz gobca, ne more piti vode, tišči rep med noge in teče s pobešeno glavo vedno naravnost naprej. Ta znamenja bolezni pa se najdejo ravno pri steklih psih v prav redkih slučajih. Stekli psi se pravzaprav n e p e n i j o iz gobca, pijejo hlastno vodo, katero se jim ponudi, nosijo rep v prvem času bolezni, kakor so ga navadno nosili, mahajo z njim in se tudi pri hoji bistveno ne razlikujejo od zdravih psov. Pač pa se prikažejo v hoji in obnašanju izpremembe šele v poteku in proti koncu bolezni. Na steklini bolan pes tudi ne izgleda vedno hudobno, steklo, pač pa kaže večkrat samo izraz holne živali.

Prva znamenja pasje stekline so torej v marsičem drugačna kakor se splošno domneva. Ni samo ta ali oni znak bolezni merodajen, po katerem se spozna steklega psa, marveč je mnogo, da cela vrsta znakov, ki kažejo sliko pasje stekline.

Da se omenjeno bolezen pri psu spozna, je treba paziti:

1. na njega splošno obnašanje;
2. kakó in kaj žre ter pije, torej na njegov tek in njegovo žejo;
3. na njegov glas in
4. na njegovo zunanost.

Potem si bo mogel vsak posameznik razjasniti, je-li in katere opozorljive izpremembe je posebno vpoštevati. Sele iz skupine opazovanih izprememb se more sklepati na to, da pes boleha na steklino ali je vsaj sumljiv te bolezni.

I. Kake izpremembe kaže stekli pes v svojem obnašanju.

Vsak zdrav pes kaže gotovo obnašanje in gotove navade, ki so mu lastne in katere njegov gospodar kakor tudi osebe, ki so z njim v stiku, poznajo sploh natančno.

Ako se pokažejo v tem obnašanju in v teh navadah sumljive izpremembe, katerih si ni mogoče tolmačiti iz znanih vzrokov, ne sme se, zlasti kadar se sliši ali čita v časopisih, da v okrožju razsaja steklina, pustiti psa izpred oči; kajti take izpremembe utegnejo naznanjati, da se steklina tako rekoč bliža ali pa se je celo že pojavila.

Pes, kateri je drugače živahen in ubogljiv, postane svojeglaven, ne sliši tako točno glasu gospodarjevega kakor zdrav, skriva se ali pa je živahno razburjen in preprijazen. Bojazljiv pes postane predrzen in proti osebam, ki se jih je preje ogibal, vsiljiv, bivšega dobrodušnega psa je lahko razdražiti, da hlastne po roki, ki ga boža.

Vse te izpremembe v obnašanju psa so lahko tako mnogovrstne, da jih ni mogoče vseh posamezno navesti. Vsak gospodar jih bo torej našel in določil pri svojem psu tudi preje in lažje kakor je to mogoče živinozdravniku, kateremu dotični pes ni znan.

Predvsem je nekak poseben nemir, ki se polasti takega psa. On lazi iz enega kota v drugega, obrača se pri sedenju ali ležanju pogostokrat z ene strani na drugo, menjava svoje ležišče, vlačí svojo posteljo, slamo itd. sem in tja, z eno besedo premika se skoraj vedno tako, da se zdi, kakor bi iskal kaj izgubljenega. Ko se pomiri za trenutek, zapre oči, glava se mu pobesi in kaže znamenje, kakor bi se hotel prevrniti naprej ali na stran. Ako se ga pokliče, takoj pazljivo uboga.

V tem mrzličnem stanju trpi žival dozdevno na izpremembi čutil in vidi ter sliši okrog sebe stvari, katerih ni. Obrača oči na posebno točko, laja in hlasta po zraku kakor bi hotel loviti muhe. Pri mnogih psih se opaža v tem času tudi še osobito znamenje, katero zasluži, da se je glede stekline upošteva prav posebno. Znano

je namreč, da se psi, ako se med seboj zlasajo, najraje ogrizejo po glavi, zlasti pa po ušesih. Po mnogih izkušnjah je dognano, da postanejo zaceljene rane, na katere je došel strup stekline, ob času izbruha boleznih zopet boleče in začno srbeti. Ako si torej pes, na katerem se je opazil ravnokar omenjen nemir, tudi pogostokrat s tace praska glavo ali uho ali drgne z gobcem po kakem drugem delu života, smatrati se mora to vedno za jako sumljivo znamenje, seveda ako ni imel že preje kake ušesne bolezni ali kake druge srbeče ali boleče poškodbe, odnosno ako ga ne nadlegujejo kožni mrčesi (bolhe ali pa uši). Včasih si sega pobesnel pes zaradi nastopajočih težav pri požiranju s tacama tudi preko gobca, kakor da bi si hotel iz njega odstraniti kak tuj predmet, ki mu je domnevno v njem obtičal.

Nemir in razdražljivost živali postajata od ure do ure večja. Vsled najneznatnejšega vzroka ugrizne ne samo psa, mačko itd., marveč tudi njemu prijazne osebe ali vsaj hlastne po njih.

Navadno skuša pes pobegniti, da bi se klatil okrog, kar se mu žalibog posreči le v prepogostih slučajih. Ako se ga zapre ali priveže, oziroma priklene na vrv ali verigo, začne divjati, grize v verigo, pregrizne vrv, razgrize les ograje itd., ter doseže na ta način, ako ni bil do dobrega zaprt, pogostokrat svoj namen.

Inž. Ciril Jeglič:

Slovenskega cvetja v naš dom!

sak dom mora imeti dušo, ki te nase veže in ti prijateljsko govori, kadar si truden od dnevnih opravkov zaželiš ubranosti tihega zadovoljstva. Pa najbolj pristrčna in radostna duša te pozdravlja iz tiste domače hiše, kjer v oknih nageljni cveto in fuksije in pelargonke, omamljene od fajgelčkov in rožmarina.

Pravijo, da Slovenci ljubimo cvetlice. Zares, našim Franckam in Micikam vso čast! Ko bi teh Franck ne bilo, ki imajo rožice rade, — ali bi bilo pusto po naši domovini! Še Bog bi se zjokal nad Slovenci! Pa je nekaj naših slovenskih domov, kakor jih ne najdeš nikjer

več na svetu: cvet pri cvetu se ti smeje iz oken, sam nebeški majnik ti koprne v pozdrav! Pod takšno hišo vse leto rožni majnik prebiva in domače dekle nikoli ne pozabi na svoje drage prijateljice: zjutraj, brž ko je hlev opravljen, hiti vodenkam prilivat, opoldne, ko od vsepovšod kliče toliko nepočakanega dela, se zvesto pri nageljnih pomudi, — e, in če-

prav zarentačijo skrbna hišna mati! in spet zvečer, ko se vsa trudna vrne s travnikov, je ta Micika, oh ta Micika miconasta — Bog ji odpusti! — že spet pri svojih rožicah. In je fletno in lepo, da je tako! In na planincih solnčece sije, tam cvetejo bele, in po polju rožice cvetejo, ko fantje na vojsko gredo, — pa Janezom ni nič hudo, če na vojsko gredo:

„Trgaj mi rožice, delaj mi pušeljček,
če sem jaz fantič za te!“

Ter ga naredi iz rožmarina nemškega, nageljna rdečega in je vsa vroča, mila in ljubeznivredna, ko daje fantu za spomin fajgelček, nageljce in rožmarin. Oj ta deklica: dala mu je rdečega iz srca gorečega in se fantič izmed vseh spozna, ker on zelen, zelen pušeljce ima!

Ni to prazna in brezpomembna reč, če kdo ljubi cvetje in zelenje z domačih vrtov. Od takšne ljubezni, od duha domačih rož tudi duša vse drugače vzraste in vzcvete in vse drugače požene korenine v svojo rodno domačijo!

Zmirom sem vesel, kadar grem skoz naše vasi, z brhkimi vrtiči zastražene, z rdečim cvetjem ozaljšane. Ta obraz, ki sije z domačih vrtov in dehti s cvetočih oken, to je obraz zdrave slovenske duše; to je naša narodna pesem, magnifikat naše iskrenosti in pristrčnosti, ki od nje živimo in nam je tolažba za smrt.

Pa vendar, vendar ni tako povsod po naših slovenskih vaseh. Marsikod in marsikatera hiša je vsa temna in prazna, brez cvetja in pomladi, ter se zdi, kakor da ljudje, ki prebivajo v njej, ne ljubijo solnca in mladosti; in ob nedeljah in praznikih, ko zvonovi potrkvajo, je takšna domačija vsa žalostna in zapuščena: oče kvarta v oštariji, in mati, ki sedi v mračni izbi, umira od skrbi za sinom, ki je odšel v Ameriko, in za hčerko, ki se je izneverila v mesto...

Dekleta slovenska, fantje slovenski, Vam v ponos in v sreče spomin sem napisal to pismo. Micika, ki „simpatizira“ s „šimi“-čeveljčki, to ni več naša slovenska Micika, in Janez, ki mu povzdiguje sree samo predpusten čingarata-bumbarata, to ni naš slovenski Janez! Kmetški dom — to je dom in zavetišče narodove sreče. Zato pomlad v naš dom! Cvetja in zelenja v naš dom, iz vsake naše kmetške hiše naj rožmarin zazeleni in rdeči nagelj zagori: zvestoba in sreča slovenske domačije!

C. Golar:

Dekle, pomisli

Dekle, pomisli: Lepó rožmarinovo jutro,
doli na vrtu je nageljnov dan —
že so prinesle družice ti venec poročni,
že te pozdravlja spev svatov čez plan.

Dekle, pomisli: Ob senčnem potoku v dolini
roža osamljena zase cvelé —
rosa jo hladna zaliva ob tihih večerih,
v tihi bolesti srce njeno mré.

NAKLEPI

Vse one, ki so dobili drugo številko „Grude“, pa se ne nameravajo na list naročiti, in naše poverjenike, ki so dobili v svrhu propagande po več številkih, pozivamo, da nam vse preostale izvode druge številke t a k o j vrnejo, ker so nam vsled velikega števila novih naročnikov pošle.

REKLAMACIJE. Kdor lista ne prejema v redu, naj tega ne sporoča uredništvu, ampak vedno in izključno samo upravništvu Grude, Ljubljana, Kolodvorska ulica 7. Vsi prizadevi naj se ravnaajo po tem: kajti na uredništvo naslovljene reklamacije bodo ostale brezuspešne. Toliko v pojasnilo, da ne bo potem nepotrebnih zamer.

ORGANIZACIJA.

Društvo kmetiskih fantov in deklet na Brezovici je priredilo v nedeljo, dne 22. t. m. dvoje lepo obiskanih predavanj „o uporabi umetnih gnojil“ in sicer ob 11. uri dopoldne v šolskih prostorih na Brezovici ter ob 3. uri popoldne v sokolski telodavnici v Notranjih goricah. Gospodu predavatelju Marinčeku se tem potom najlepše zahvaljujemo za njegovo vseskozi zanimivo in podučno predavanje.

Konferenca jugoslovanske zemljoradniške omladine se je vršila dne 6. in 7. t. m. v Sarajevu. Udeležili so se je zastopniki iz Srbije, Hrvatske, Bosne in Hercegovine, Dalmacije in Slovenije. Zastopan je bil tudi naš akademski klub iz Prage. Glavni predmet razprave sta bili vprašanji organizacija naše omladine in ustanovitev Zveze celokupne jugoslovanske zemljoradniške omladine na eni strani, na drugi strani pa se je razpravljalo zelo obširno o kongresu vseslovanske zemljoradniške omladine, ki se bo vršil, kakor je znano, od 5. do 8. septembra v Ljubljani in na Bledu.

Kakor so se glasila poročila zastopnikov iz posameznih pokrajin, napreduje organiziranje naše omladine povsod prav dobro in stanovska zavest mlajših zmaguje nad neodvisnostjo in brezbriznostjo starejših.

O posameznih vprašanjih, ki so se reševala na konferenci, spregovorimo v prihodnjih številkah obširneje.

ŽENSTVO.

O kmetiski obleki. (Konec.)

Spominjam se, ko sem bila še majhna in sem hodila iz mesta k babici na obiske v gorsko vasico. Doma pri babici je tedaj bila samo še edina hčerka, ki še ni bila omožena, to je bila moja teta Polona. Ona je nosila lično kmečko obleko za delavnike. Spominjam se, kako se je bleščal v solncu njen beli ošpetelj sredi njive. Imela je toliko kril z modrčkom, kolikor je dni v tednu, a ošpeteljnov dvakrat toliko. Teta Polona se mi je zdela neizrečeno lepa v svoji obleki toliko ob delavnikih, še bolj pa ob nedeljah, ko je k maši oblekla dragoceno, svetlikajoče svilenno krilo, izpod modrčka.

so ji sršali naškrobani in prekrasno zlikani rokavi ošpetlja z vezenimi zapestnicami. Pripasala si je širok črn svilen predpasnik, ob strani so ji vihrafi svileni trakovi. Preko pleč je ogrnila pisano ruto. V rokah je držala mašne bukvice, ovite v zobčasto rutico, ki je dišala po rožmarinu, nageljnih in rezedi. In mislim, da sem morala biti na moč smešna, kakor mala opica v cirkusu, ko sem jaz, mestni otrok, stopicala v našemljani mestni oblecki poleg nje. Spominjam se, da so mladi farani, ki so se zbirali pred cerkvijo, večkrat ponagajali: „Šment, si brhka Polona!“

Da brhka je bila! Zdravo, krepko kmečko dekle, oblečeno v okusno domačo obleko. Ni bila krasotica, a bila je brhka in mična, kakor bi bila mična in brhka vsa kmečka dekleta, ki bi se nosile po svoje. Spominjam se, da je prišla včasih moja mati iz mesta k babici na obiske. Za šalo je preprosilata teto Polono, da se je našemila v njeno gosposko obleko. Kako je bila smešna! Babica, moja mati in kdorkoli je bil poleg, se je lomil od smeha in bil ob kolena, tako je učinkovala mestna obleka na zaši teti Poloni. Pa? Pa je bila moja mati na moč brhka, če je oblekla tetino kmečko obleko.

Da je kmečka noša mnogo bolj lična in pripravna nego gosposka, je spoznala zadnja leta tudi mestna dama. Po letoviščih vidimo gosposke ženske v kmečkih oblekah, dočim se naša kmečka dekleta še vedno odevajo v obleko, ki jim jo za gosposko obleko nespretna domača šivilja ukroji in sešije. Kako klavrne postave naših sicer zalih kmečkih deklet hodijo sedaj ob nedeljah v cerkev v domišljiji, da so na moč brhke ...

Kje si, ljuba teta Polona, da bi stopila mednje v svoji okusni kmečki obleki, z bleščočim belim ošpetljem, košato nagubanem krilu, šumečem predpasniku z vihrajočimi trakovi, z mašnimi bukvicami v rokah, zavitimi v zobčast robček, duhteč po nageljnih in rožmarinu?

Pridi teta Polona, pokaži se! Prepričaj s svojo osebo kmečka dekleta, da ne leži njih čar v gosposko prikrojjenih cunjah, ampak v domači, kmečki obleki. Pokaži jim svoja bela naškrobana spodnja krila, pokaži lične ošpetlje, pokaži jim, kaj je lepo.

Ni Te. — Pač, si! Toda moda je potegnila tudi Tebe v svoj vrtoglavi vrtinec. Pogospoščene sestre so te prepričale, da je ozko, kratko krilo iz našarjenega, malovrednega blaga lepše, kakor tvoje. Za lični ošpetelj si dobila gosposko bluzo, ki ti ne pristoja, rekle so ti, da predpasnik ni za v cerkev. Sto reči so ti natvezile, ker so ti zavidale tvojo preprostost, v kateri je bilo toliko lepote. Klavrna, neokusna namišljena gosposka cunja odeva tvoje telo in ga pači. Toda jaz te vseeno pričakujem. Pričakujem te tako, kakršna živiš v mojem spominu. Odpri svojo skrinjo in dvigni iz nje zaklade, odeni jih in stopi med dekleta in žene. Še enkrat stopaj od tihega doma po mehki poljski poti proti cerkvi, da se poigra veter s tvojim širokim, nagubanym krilom in šumečimi trakovi. Še enkrat teta Polona, in potem vprašaj: „Katera gre za menož?“

Utva.

PROSVETA.

Miha Maleš: 10 orig. lesorezov slovenskih umrlh. Krasna grafična mapa obsega portrete znanih slovenskih mož: Prešern, Vraz, Langus, Bleiweis, Koseški, Wolf, Janežič, Svetec, Cegnar in Valjavec. To lepo umetniško delo je izvršil naš kamniški rojak, mladi in nadarjeni Maleš. Mapa je v vsakem oziru lepo delo, ki širi Maleševo ime po naši domovini. V prometu je le še prav neznatno število tega dela — menda 15 izvodov —, ki se prodaja po 200 Din izvod. Naroča se po knjigarnah. — Naročniki „Grude“ imajo poleg tega še priliko, da poskusijo svojo srečo z ugankami v tej številki, kajti med nagradami je prva — mapa Maleševih lesorezov. Kdor ima pri srečkanju srečo, naj ne zamudi prilike!

Prerod, glasnik za gojitev treznosti in npravno povzdigo naroda. Leto III., št. 1—7. V Ljubljani 1924. Izhaja mesečno. Cena 25 Din, posamezna številka 2 in pol Din. Uredništvo in upravništvo: Ljubljana, Poljanski nasip 10. — List prinaša zanimive in poučne članke o posledicah alkoholizma in o boju zoper to zlo, ki zlasti med nami Slovenci zahteva toliko žrtev. Svoje čitatelje obvešča tudi o protialkoholnem gibanju po drugih državah in sploh o vsem, kar je v zvezi s tem delovanjem. Ker je alkohol najhujši trinog med nami, stremljenje Preroda pozdravljamo in ga toplo priporočamo vsem našim bralcem. V marsikaki družini bodo prenehali prepiri in nesoglasja ter razne druge nadloge, ako se iztrga iz oblasti — sovražnika alkohola.

POMENKI IN NASVETI.

Nov pravilnik o izdajanju in vidravnju potnih listin. V uradnem listu ljubljanske in mariborske oblasti, ki je bil izdan v Ljubljani dne 15. majnika t. l. izšel je navedeni pravilnik. Le-ta se znatno razlikuje od starega, ki je bil izdan še leta 1921. Bistvene izpremembe novega pravilnika v marsičem poenostavljajo pot, kako se dobiva potni list in t. zv. „vizum“, in s tem prihranjajo marsikomu časa in stroškov, preden odpotuje. V „pravilniku“ so izdana osobito tudi napotila vsem oblastvom, ki so pristojna za izdajanje potnih listov, da naj se poslužujejo največje žurnosti in da naj za primer, da kakšnih potrebnih dokumentov ni pri roki, zahtevajo izvestja telefonskim ali telegrafičnim potom.

Zelo važna novota za potujoče občinstvo je uvedba stalnih ali tzv. permanentnih vizov, to je vizov z rokom 6 mesecev, tako da potnik lahko potuje s takim vizom skozi dobo 6 mesecev, ne da bi potreboval za vsako potovanje nov vizum. Za rodbine so dopustni skupni potni listi, za večje družbe, korporacije itd. pa so uvedeni kolektivni potni listi,

tako da ni treba čakati na izdajo več potnih listov za poedine člane družbe in da so temu primerno tudi stroški manjši. Na zahtevo prosilca mora oblastvo izdati vizum z oznako: „za inozemstvo“, ne da bi se navedlo posebej države razen, če so posebni razlogi za to podani, da se omeji potovanje v neke države. Vizum se da za odpotovanje in za povratek.

Primerno izpremembam glede postopka, kako se dobi potni list za naše državljane, stopijo v veljavo tudi še izpremembe glede vizov za tuje podanike.

Pobližjih pojasnil o vsebini potnih listov seveda tu ne moremo navajati. Hoteli smo le povedati, da se že skušamo tudi glede potovanja vsaj nekoliko približevati normalnim, predvojnim razmeram. Druge države se trudijo potovanje še bolj olajšati; n. pr. v Avstriji je sedaj že v razpravi predlog, da se potni listi za navadna potovanja v sosedne države sploh odpravijo! Pri nas še nismo tako daleč. Da, pri nas imamo še neko čudno določilo, ki naj bi se pač kmalu odpravilo! Čl. 21 novega pravilnika namreč še vedno pravi, da se omoženi ženi ne sme izdati potni list brez privolitve njenega moža, če živi z njim. To se nam zdi očitno zapostavljanje naših vrlih slovenskih žena, ki ga gotovo ne zaslužijo! — Sicer pa naša oblastva v Sloveniji baš tega določila ne razlagajo prestrogo!

Zeleti bi bilo, da bi dobili vse potne predpise skupaj tiskane v priročni izdaji, a opremil naj bi jih kakšen veččak s primernimi razlagami in opazkami. Seveda bi morala biti cena taki knjižici zelo nizka! Sicer naš človek po deželi, ki ne potuje preveč rad, ampak se najraje drži svojega ljubega doma, ne bo segal po njej! **Dr. I. I.**

Vrednost dinarja zopet stalno pada. Dokazano je, da je papirnatega denarja mnogo manj, nego ga je bilo koncem minulega leta. Izvoz narašča silno, tako po količinah, kakor tudi po vrednosti. Letina kaže zelo ugodno, a kljub

vsem tem povoljnim gospodarskim pogojem vrednost našega denarja izven države pada. Vzrok torej ni gospodarskega značaja, nego se nahaja v naših domačih političnih razmerah. Lete so take, da v inozemstvu ne vzbujajo zupanja, kar ima za posledico padanje dinarja. Ko so bile gospodarske razmere mnogo nepovoljnije, a je delala narodna skupščina in se je obetal prihod hrvatskih poslancev v Beograd, se je dobilo za 100 dinarjev sedem in pol švicarskih frankov. Danes so gospodarske razmere mnogo povoljnije, toda narodna skupščina ne deluje in vobče skuša v državi vladati manjšina nad večino, kar je nezdravo, zato se dobi sedaj za 100 dinarjev samo še šest in pol švicarskega franka. Ta slučaj prelepo dokazuje, da vrednost denarja ni odvisna samo od gospodarskih, nego tudi od političnih razmer v državi.

Izvoz iz naše države stalno narašča. V maju mesecu se je izvozilo 31.897 vagonov (po 10.000 kg ali 10 ton) blaga v vrednosti 738 milijonov dinarjev; v aprilu mesecu 26.092 vagonov v vrednosti 720 milijonov dinarjev; v mesecu maju 1923 pa 26.025 vagonov blaga za 689 milijonov dinarjev. V maju mesecu t. l. je največja postavka les, ki se ga je izvozilo 14.081 vagonov v vrednosti 197 milijonov dinarjev. Na drugem mestu so jajca, ki se jih izvozilo 313 vagonov v vrednosti 106 milijonov dinarjev. To zopet dokazuje izredno važnost perutninarstva. Za našega kmeta so važne še sledeče izvozne številke: živa goveda 12.921 komadov, žive svinje 6611 komadov, konji 5356 komadov, sveže meso 75 vagonov. Vrednost vseh teh izvoznih postavk skupaj znaša 120 milijonov dinarjev, kar opozarja na važnost naše živinoreje.

O bančnih dobičkih se mnogo govori in piše, celo v zvezi z oderuštvom. Vendar je treba takoj povdariti, da take trditve ne veljajo za vse bančne zavode. So banke, ki delajo s pretirano visokimi

dobički, tako da je beseda o oderuštvu na mestu, a imamo zopet bančne zavode, ki se zadovoljujejo s skromnim prebitkom. Torej eno ne velja v tem pogledu za vse. — V naslednjem hočemo navesti nekoliko številik iz računskih zaključkov najstarejše in največje slovenske banke t. j. Ljubljanske kreditne banke. Le-ta je izkazala v l. 1923. čistega dobička 8 milijonov 210.756 Din ali okroglo 33 milijonov kron. Kako se je ta dobiček razdelil? Razni fondi so dobili 2,659.228 Din. Dividenda znaša 4,500.000 Din ali 12%, oziroma 18%, če računamo vrednost delnic po 100 Din, kolikor so znašale pred razdelitvijo azijske rezerve. Nekaj dobe uradniki, nekaj se prenese na nov račun, od ostanka dobi upravni odbor 590.000 Din, nadzorni odbor 100.000 Din. V upravnem odboru je 17 ne baš najrevnejših ljudi in dobi torej vsak za svoje odborništvo za leto dni 34.710 Din „nagrade“. Tekom l. 1923. ni bilo v celi Sloveniji ni enega državnega uradnika, ki bi bil prejel toliko plače za svoje delo in v celi Sloveniji ni bilo menda niti enega kmeta ne rokodelca, ki bi bil imel tak dohodek, dasiravno je delal in garal od ranega jutra do poznega večera s celo družino vred. Na nadzorne odbornike odpade na vsakega za lansko leto 20.000 Din, ker jih je pet. Zamuda časa in delo upravnih in nadzornih odbornikov je minimalno. Tekom l. 1924. je banka iz azijske rezerve darovala delničarjem 12 milijonov 500.000 Din in s tem povišala osnovno vrednost delnic od 100 na 150 Din ali za **50 odstotkov**. To in dividenda po 18 odstotkov znašate skupaj 68 odstotkov na akcijski kapital v enem letu!!! Razen tega je banka še mnogo prebitkcv previdno skrila, kar dokazuje v bilanci n. pr. postavka za bančne hiše. Banka sama navaja, da ima v raznih mestih 7 „hiš“, med temi ogromno palačo v Ljubljani, ki je sama stala več ko 20 milijonov Din, toda v bilanci se navaja 7 poslopij samo z vrednostjo 18 milijoni 108.495.36 Din. Kako so stavljeni v

bilanco vrednostni papirji, honoracijsni računi in trajne udeležbe, ni razvidno. Brezdvomno pa se tudi tu shranjujejo mnoge tihe rezerve. Kdor ima oči, sam vidi te številke. In ima sam razum, pa se naj vpraša, ali so take stvari narodu in narodnemu gospodarstvu v korist ali niso. Sam naj premišlja, ali je res potrebno, da mora ves narod garati in delati samo za to, da se bo mala skupnica ljudi dobro redila. Ali je to pravično in ali je to potrebno? O tem razmišljajmo!

PO SVETU.

Novo obdelovanje zemlje. Znana nemška tvrdka Siemens in Schuckert preizkuša sedaj na svojem 500 ha velikem posestvu Hieshof, žel. post. Neubarniem, nove stroje za obdelovanje

zemlje. Ta novi izum naj bi nadomestil dosedanje pluge in brane s tem, da mesi zemljo. (Odtod izvira tudi ime „frezerni stroj“). Stroj posnema kopanje krta, ki vtegne najbolj hitro zrahljati zemljo.

Vodoravna os je posejana z jeklenimi prsti ali debelimi kremplji, se hitro obrača in zrahlja zemljo do 35 cm. Stroj z 10 konjskimi silami lahko obdela v teku 10 ur 4 ha. Frezerni stroji ohranijo zemljo vlažno, brazde se obenem dobro prezračijo in ne izgubijo toplote.

Tvrdka izdeluje frezerne stroje srednje velikosti z 2, 4 in 8 konjskimi silami, za manjše posestnike, pred vsem vrtnarje. Frezerni stroj pomeni začetek nove dobe v poljedelstvu. Strokovnjaki so že sedaj prepričani, da bo novi izum velikega pomena za suši izpostavljena velika polja sladkorne pese itd.

ŠALA IN ZABAVA.

Rešitev ugank v 4. številki Grude.

1. Naroči Grudo. 2. V slogi je moč.

3.

B o g a t
b e r a č
G r u d a
t r d e n
t r a v a

Nagrade so prejeli: 1. Palir Marija, Kozje št. 64. (Tekoči letnik „Grude“. — 2. Rozman Jakob, Bohinjska Bistrica 16. (Ivan Albrecht: Ranjena Gruda.) — 3. Korošec Karol, dijak, Dragotinci, p. Sv. Jurij ob Ščavnici. (Andersenove pripovedke).

Vse uganke so že pravilno rešili: Brus Slavko, Hotedršica; Cadež Janez, Podvrh; Čížek Franc, Maribor; Hodnik Marija, Župan Janez, Srednja vas; Jančič Anton, Dravilje; Jašovec Francka, Volčji potok; Jevšnik Franc, Kozle; Kosec Franc, Mezgovci; Lipša Matija, Kraplje; Marolt Josip, Dvorska vas; Mencinger Frančiška, Bitnje; Mikuš Milica, Bitnje; Pančur Franc, Zg. Tuhinji; Pečnik Slava, Bizeljsko; Pirkovič T., Pucelj Ivan, realec, Vel. Lašče; Plavšak Ludvik, Sv. Jurij ob Taboru; Podgoršek Andrej, Vojsko; Premrer Ivan, Vizore; Radanovič Andrej, Slogansko; Raišp Staniko, Samastur Ivan, Šp. Polskava; Sotler Martin, Sremlje; Strniša Lujiza, Kranj; Tkalec Ante, Obrež; Vidmar Ivan, Gaberje; Banovec Ela, Dobrila Peter, Hočevur Zvonko, Knez Minka in Oblak Mica, Ljubljana.

Ker nam mnogi ugankarji v svojih dopisih sporočajo, da smo jim z ugankami ustregli, bomo odslej stalno priobčevali uganke v vsaki številki našega lista. Za pravilno rešitev bomo tudi stalno razpisovali in delili nagrade, tako da bodo naši naročniki imeli poleg zabave tudi nekaj koristi. — Vse one, ki jim naš list ugaja, prosimo, naj za priporočajo med svojimi znanci in prijatelji. Čim več nas bo, tem močnejši bomo in tem lepša in boljša bo naša Gruda!

Današnje uganke se glase:

1.

**Kdor - ni - je - sam,
- la - je - če - pe - !**

Nadomesti pomišljaje s primernimi zlogi, pa boš slišal, kaj je nekoč pel slovenski pesnik.

2.

Skrivnosten napis.

Evals čevljan išils atevs mokortol

Čim ta napis pravilno bere Slovenec, se domisli imena velikega slovenskega genija.

3.

Šaljivo vprašanje.

V naši sobi poznam prostorček, kamor lahko sede vsakdo, le meni edinemu je to nemogoče! — Kako se imenuje ta prostor?

4.

Uganke.

(Priobčil Anton Centa.)

Sinov nebroj sem že rodila,
hčera nešteto odgojila,
a glej, karkoli jaz rodim,
vse v svoje srce položim.
Jaz sem vse svoje dece mati,
Življenje vsem jaz moram dati. —
Očeta ljubi, brata in sestro,
pa ti vedno dobro blizu mene bo!...
Če zdaj ime že moje veš,
ga lahko kar na glas poveš.

5.

**a - a - a - an - an - dl - e - e -
gelj - gred - ja - ja - ju - kaj - ko -
laj - le - li - li - li - lja - lju -
ma - mi - mo - na - nak - ni -
po - pre - ra - rec - red - sa - ste -
stol - te - ton - va - va - ve - vi - vo -
za -**

Iz teh 44 zlogov sestavi 18 besedi, ki naj pomenijo: 1. svetnika, ki je zlasti otrokom drag, 2. žensko krstno ime, 3. domač pridelek, 4. kar je vsakemu gospodarstvu potrebno, 5. žensko krstno ime, 6. kar bodi vojak, 7. človeka, ki ni pri nas doma, 8. žensko krstno ime, 9. kar rabi kmet v hlevu, 10. domačo žival, 11. moško krstno ime, 12. letni čas, 13. nebeško bitje, 14. znano reko, 15. plevel, 16. Jezusovega spremljevalca, 17. kar nam živi v srcih, 18. mater človešva.

Ako zapišeš besede drugo pod drugo, ti povedo začetne črke začetek himne, ki je znana prav vsem naročnikom Grude.

Za pravilno rešitev ugank razpisujemo deset nagrad v skupni vrednosti okrog 400 Din.

I. nagrada:

Miha Maleš: 10 orig. lesorezov slovenskih umrlih.

(Glej tudi vest z enakim naslovom v oddelku Prosveta te številke!)

Do te nagrade imajo pravico samo oni, ki rešijo pravilno vseh pet ugank. Ako bo več rešilcev, odloči žreb.

Ostale nagrade so:

- II. I. Belle: Sadjarstvo.
- III. Ivan Albreht: Ranjena Gruda.
- IV. Andersenove pripovedke.
- V. Ivan Albreht: Paberki iz Roža.
- VI.—IX. Ivan Albreht: Ranjena Gruda.
- X. Ivan Albreht: Paberki iz Roža.

Ako bi ne bilo deset rešilcev, ki bi pravilno rešili vseh pet ugank, pridejo za II.—X. nagrado lahko v poštev tudi tisti, ki pravilno rešijo vsaj štiri. — Za nagrade tekmujemo lahko tudi razne čitalnice ter izobraževalna in prosvetna društva, ako so naročena na Grudo. V kolikor jim bo žreb naklonjen, imajo tu najlepšo priliko, da brez stroškov bogate svoje knjižnice.

Rešitev ugank je poslati najkasneje do 5. avgusta uredništvu. Pravico do nagrad imajo samo naročniki Grude in člani njihovih družin. Rešitev ugank, imena rešilcev, ki prejmejo nagrado — ter mena onih, ki rešijo vse ali vsaj štiri uganke pravilno, priobčimo v prihodnji številki.

Josip Petelinc

Ljubljana, Sv. Petra nasip 7
blizu Prešernovega spomenika za vodo

Najcenejši nakup

najboljših šivalnih strojev „GRITZNER“

za rodbinsko in obrtno rabo, nadalje nogavic, žepnih robcev, brisalk, klofa, belega in rujavega platna, šifona, kravata, žilca, vilič, raznih gumbov, sprehajalnih palic, nahrbtnikov, potrebščin za šivilje, krojače, čevljarje, sedlarje in brivce, **škarje** za krojače, šivilje in za obrezovanje trt. Cepilne nože. Vse na veliko in malo.

Kje se najboljše kupi, je že brez dvoma znano!

„Pri nizki ceni“

Ignacij Žargi Ljubljana
Sv. Petra cesta 3

Nudi cenj. odjemalcem veliko izbera potrebščin za krojače in šivilje. Velika izbera rokavic, nogavic in površnih ženskih volnenih jopic. Razno moško, damsko in otročje perilo, svilene pletene samoveznice

Na debelo!

itd. po priznanih znižanih cenah.

Na drobno!

TRGOVSKA BANKA D. D.

LJUBLJANA

Dunajska cesta v lastni stavbi.

Kapital in rezerve D 18,300.000

Sprejema denarne vloge
na hranilne knjižice in tekoči račun in jih obrestuje najugodneje.

Kupuje in prodaja
vrednostne papirje, valute, devize, čeke itd.

Eskontira in vnovčuje
menice, devize, kupone itd.

Izvršuje
izplačila na vsa tu- in inozemska tržišča.

Daje predujme
na vrednostne papirje in vsakovrstno blago.

Posreduje
pri borznih naročilih vestno in kulantno.

Izdaja
uverjenja in akreditive.

Finansira
industrijalna, trgovska in obrtna podjetja.

PODRUŽNICE: Maribor, Novomesto, Rakek, Slovenjgradec, Slov. Bistrica, Konjice. **EKSPOZITURA:** Meža - Dravograd.

TELEFONI: 139, 146, 458.

BRZOJAVI: Trgovska.

„EKONOM“

**osrednja
gospodarska zadruga v Ljubljani
Kolodvorska ulica št. 7**

**ima po najnižjih cenah v zalogi
deželne pridelke, krmila,
specerijsko blago
kakor sladkor
v sipi in v
kockah,
petrolej,
kavo, olje,
riž ter razne
vrste prvovrstnega
mila za pranje in ostale
v to stroko spadajoče predmete.**

**Velika zaloga vseh vrst umetnih
gnojil, modre galice, prvovrstne
strešne opeke in najboljšega
splitskega portland cementa
„SALONA“ (TOUR).**